Tadas Šimanauskas,
Aurimas Steponkus

Žygimantų gatvė 13

2022 m. Vilniaus senamiesčio teritorijoje, Žygimantų g. 13 sklype, planuojamų naujų pastatų statybų vietoje atlikti detalieji tyrimai. Tyrimų metu ištirtos dvi perkasos – 295 m^2 plotas. Šis sklypas tyrinėtas du kartus – 1992 m. G. Gendrėnas atliko žvalgomuosius tyrimus, kurių metu tirti 6 šurfai (21,8 m^2). 0,5–1,7 m gylyje atkasti akmeniniai grindiniai. 78–80 cm gylyje atkasti XVIII–XX a. mūrinių statinių fragmentai. Įžemis pasiektas 1,4–3,15 m gylyje (*LIIR*, f. 1, b. 2453). 1998 m. A. Vaicekauskas sklype ištyrė du šurfus. 0,34–1 m gylyje aptiktas XX a. akmenų grindinys. 1,44–1,38 m gylyje aptiktas 10–14 cm storio juodos žemės sluoksnis – buvęs žemės paviršius su akmenų grindinio liekanomis. Po grindiniu 1,64 m gylyje užfiksuotos XVIII a. II pusės plytų ir akmenų mūro liekanos. Taip pat fiksuotas XVII a. sluoksnis, kuriame rasta nemažai buitinės keramikos, plokštinių koklių (*ATL 1998 ir 1999 metais*, 2000, p. 484–486).

Žygimantų g. 12 sklype 2018 m. archeologinius tyrimus vykdė R. Žukovskis. Jų metu apie 2160 m^2 plote buvo vykdomi detalieji tyrimai. Tyrimų metu buvo atkastos trijų, 2017 m. nugriautų pastatų, pamatinės dalys, iškuopti griuvenomis ir buitinėmis šiukšlėmis užversti rūsiai. Pastatų pamatai datuojami XIX a. II puse–XX a. pradžia. Taip pat rasta ankstyvesnio (XVIII a.) užstatymo liekanų. Sklypo teritorijoje aptikti XVII–XIX a. archeologiniai radiniai: buitinės keramikos, plokštinių koklių, metalinių dirbinių fragmentai, monetos. Sklypo Š dalyje atkasti akmenų grindinio fragmentai. Tikėtina, kad iš smulkių akmenų suplūktas grindinys yra R–V kryptimi, nuo Žemutinės pilies Žaliojo tilto link XVII a. ar XVIII a. nutiesto kelio liekanos. Įžemis pasiektas 2,75–3,3 m gylyje (*ATL 2018 metais*, 2019, p. 468–475).

Sklypo R dalyje šalinant asfalto dangą ir paviršinius XX a. II pusėje supiltus sluoksnius nuo pat paviršiaus iki 60 cm gylio aptikti 3 akmenų grindinių lygiai – du iš jų datuojami

1 pav. Žygimantų g. 13 sklype atliktų detaliųjų tyrimų situacijos planas: 1 – M1; 2 – M2; 3 – M3; 4 – M4; 5 – M5; 6 – M6; 7 – M7; 8 – M8; 9 – grindinys 3; 10 – grindinys 4; 11 – grindinys 5; 12 – kolonos; 13 – kaminas; 14 – krosnis 1; 15 – krosnis 2; 16 – krosnis 3; 17 – krosnis 4; 18 – perkasa 1; 19 – perkasa 2. A. Steponkaus brėž.

Fig. 1. Area plan of the detailed excavation at 13 Žygimantų St.: 1 – M1; 2 – M2; 3 – M3; 4 – M4; 5 – M5; 6 – M6; 7 – M7; 8 – M8; 9 – pavement 3; 10 – pavement 4; 11 – pavement 5; 12 – columns; 13 – chimney; 14 – stove 1; 15 – stove 2; 16 – stove 3; 17 – stove 4; 18 – Trench 1; 19 – Trench 2.

2 pav. Perkasos V dalyje atidengtų struktūrų vaizdas iš P. A. Steponkaus nuotr.

Fig. 2. Structures unearthed in the W part of the trench, viewed from the S.

3 pav. Šildymo (hipokaustinės) krosnies vaizdas iš Š. A. Steponkaus nuotr.

Fig. 3. Hypocaust heating stove, viewed from the N.

XX a. II puse ir vienas XIX a. pabaiga–XX a. I puse. Užfiksavus ir pašalinus grindinius tirta giliau – po XX a. viduriu supiltu griuvenų su degėsiais sluoksniu nuo 0,6–2,2 m gylio atidengtos XVIII a. pabaigoje–XIX a. pradžioje statyto pastato dalies liekanos. Aptiktos 3 patalpos ir jose išlikusios įvairios struktūros (1, 2 pav.).

4 pav. Keramikos degimo krosnies vaizdas iš ŠV. A. Steponkaus nuotr.

Fig. 4. Kiln, viewed from the NW.

Pirmoje patalpoje yra išlikęs krosnies padas, sudarytas iš dviejų plytų lygių (krosnis 2). Šis padas gali būti susijęs su antroje patalpoje esančia krosnimi. Antroje patalpoje iš dalies atidengta didelė patalpų šildymo (hipokaustinė) krosnis (krosnis 3). Jos konstrukcija sudaryta iš dvejų skliautų, tarp kurių supiltas molio su griuvenomis sluoksnis ir sudėti dideli akmenys šilumai kaupti. Skliautai sudaryti iš klasicistinių plytų, surištų moliu. Virš krosnies išlikusios iš plytų sudėtos patalpos grindys. Krosnis ir grindys įrengtos XVIII a. pabaigoje–XIX a. pradžioje. Tyrimų metu nustatyta, kad krosnis užversta ir pagal paskirtį nebenaudota nuo XIX a. II pusės. Šios dvi patalpos pastačius pastatą buvo viena didelė patalpa, vėliau, apie XIX a. II pusę, ji perskirta į dvi mažesnes. Galima teigti, kad aprašytos patalpos paskirtis greičiausiai buvo gyvenamoji (3 pav.).

Trečioje patalpoje atidengta gerai išlikusi keramikos degimo krosnis (krosnis 1). Jos gana neįprastą konstrukciją sudarė 3 degimo kameros ir po viena degimo kamera visiškai išlikusi pakura. Krosnies patalpos vidus (priekrosnis) išgrįstas stambiais ir smulkiais akmenimis. Taip pat šioje patalpoje atidengtos 6 kolonos, krosnies kaminas ir iš akmenų išgrįstos patalpos grindinių fragmentai (grindinys 3). Neabejo-

5 pav. Perkasos V dalyje atidengtų struktūrų vaizdas iš P. A. Steponkaus nuotr.

Fig. 5. Structures unearthed in the W part of the trench, viewed from the S.

tina, kad šios patalpos paskirtis buvo buitinės keramikos gaminimo ir sandėliavimo. Pagal paskirtį patalpa naudota maždaug iki XIX a. vidurio (4, 5 pav.).

Greta pastato rasti du Kiaulių skersgatvio paviršiai. Viršutinis, nuo XVIII a. pabaigos–XIX a. pradžios iki XIX a. II pusės funkcionavęs gatvės paviršius išgrįstas iš stambesnių akmenų (grindinys 4). Jis atidengtas nuo 1,4–1,6 m gylio. Šios gatvės aptikti abu pakraščiai – visas plotis siekė 8 m. Gatvės P pakraštyje suformuotas latakas. Š pakraštys priglaustas prie greta stovėjusio pastato. Maždaug XIX a. II pusėje dalis šios gatvės buvo užstatyta pastatu. Atidengti pastato fragmentai ir gatvė žymima nuo 1808 m. sudarytuose Vilniaus miesto planuose. O iki 1808 m. sudarytuose Vilniaus miesto planuose sklype nežymimi arba pažymėti maži mediniai pastatai ir kelias, vedantis link Žemutinės pilies. Nuo 1,8–2 m gylio atidengtas apatinis, ankstyvesnis gatvės paviršius, suplūktas iš smulkių akmenukų (grindinys 5). Jo paviršiuje surasta XVII ir XVIII a. datuojamų radinių. Kelias suplūktas maždaug XVII a. ir funkcionavo iki XVIII a. II pusės (6 pav.).

Apie XIX a. vidurį tiesiant Neries upės krantinę ir naują gatvę (dabar Žygimantų) šio pastato R atidengtos patalpos trečia dalis ir joje buvusios struktūros nugriautos. Tirtame sklype XIX a. II pusėje–XX a. I pusėje papildomai pastatyti keli pastatai ir priestatai. Perkasose aptiktas XVIII a. pabaigoje–XIX a. pradžioje statytas pastatas ir vėliau prie jo pastatyti pastatai buvo visiškai nugriauti apie XX a. vidurį.

Tirtose perkasose iki 0,6–1,2 m gylio (pastatų patalpose iki 3 m) fiksuoti XX–XIX a. datuojami griuvenų su degėsiais, pilku gruntu sluoksniai, suformuoti priestatų statymo ir pastato griovimo metu. Nuo 1,1–1,4 m gylio vyrauja XVIII a. pabaiga–XIX a. pradžia datuojami rudo molio, juodo, pilko grunto sluoksniai,

6 pav. XVII a. iš smulkių akmenukų suplūktos gatvės paviršiaus vaizdas iš viršaus (V). A. Steponkaus nuotr.

Fig. 6. A top-down W view of a 17th-century street surface, composed of compacted gravel.

supilti pastato statybos metu. Ankstyviausias, XVII a. datuojamas tamsiai pilko grunto sluoksnis sklype yra susiformavęs nuo 1,6–2,4 m gylio. Jame aptikta XVI a. pabaiga–XVII a. datuojamų buitinės keramikos, koklių fragmentų ir gyvūnų kaulų. Įžemis – balto smėlio su rudo molio tarpsluoksniais sluoksnis – slūgso nuo 2,8–3,1 m gylio (H_{abs} 89,35–89,70 m).

Archeologinių tyrimų metu surinkta ir suinventorinta 238 vienetai radinių. Daugiausia tai yra XVII a. datuojamos buitinės keramikos ir koklių fragmentai. Visi radiniai perduoti į LNM. Ateityje tyrimus šiame sklype planuojama tęsti.

13 Žygimantų Street

The detailed excavation of two trenches measuring 295 m^2 was carried out at 13 Žygimantų St. (Fig. 1). Under a mixed grey soil and rubble layer from the 20th century, a part of a building dating from the late 18th to the early 19th century was uncovered, which was comprised of three rooms, and fragments of the foundations of later adjoining buildings and annexes built in the late 19th–early 20th centuries

were found. The rooms contained various preserved structures, such as a kiln, a heating stove, two ovens of unknown function, floors, columns, and a chimney (Figs. 2–5). Two surfaces of the Pig Alley (Lith. *Kiaulių skersgatvis*) were also found adjacent to this building: one dating from the late 18th to early 19th century and the other to the 17th century (Fig. 6). The buildings discovered during the investigations were demolished and filled in around the mid-20th century. The earliest, a 17th-century layer with finds typical of that period, was found at a depth of 1.6–2.4 m.

Ramūnas Šmigelskas,
Ignas Sadauskas

Žygimantų gatvė 3

2022 m. gegužę–lapkritį atlikti detalieji tyrimai ir žvalgymai sklype Žygimantų g. 3, Vilniuje, Jono Juozapo Tiškevičiaus rūmų viduje ir jų aplinkoje. Tirta vieta patenka į buvusią Radvilų rezidencijos Puškarnioje ir Vilniaus senojo miesto ir priemiesčių archeologinės vietovės (UK 25504) teritoriją. Aptariamos vietovės išsami istorinių duomenų ir archeologinių tyrimų apžvalga pateikta 2017–2018, 2019 ir 2021 m. atliktų tyrimų straipsniuose (*ATL 2017 metais*, 2018, p. 231–236; *ATL 2019 metais*, 2020, p. 354–356; *ATL 2021 metais*, 2021, p. 217–223).

2022 m. tyrimai ir žvalgymai vyko dviem etapais, tirtas bendras 437,45 m² plotas. Pirmame etape vykdyti žvalgymai esamų rūmų rūsio patalpose, šalia rūmų pamatų nuo Žygimantų gatvės pusės ir rūmų vidiniame kieme. Iš viso žvalgytas bendras 414,7 m² plotas. Užfiksuotas mažiausiai iki 0,3–2,6 m storio daugelyje vietų permaišytas ir sujauktas kultūrinis sluoksnis, susiformavęs XIX–XXI a. pradžioje. Rūsyje žvalgymai vykdyti 11 patalpų. Jų metu apie 10–60 cm gylyje nuo rūsio grindų paviršiaus aptiktas svarbiausias šių tyrimų atradimas – atidengti apardyti Radvilų rezidencijos teritorijoje stovėjusio rūmų „kryžminio“ korpuso pamatų, krosnies ir pertvarinių sienų fragmentai, datuojami XVI–XVII a. Jie mūryti iš įvairaus dydžio lauko akmenų ir stambių raudonų ir rausvų plytų (dalis jų su braukais), rištų riebiu rusvu skiediniu. Vykdant žvalgymus esamų rūmų pastato išorėje greta jo pamatų atidengtas dar vienas „kryžminio“ korpuso arkinio pamato ir sienos pamatinės dalies fragmentas. Verta paminėti, kad greta mūrų griuvenų sluoksniuose aptikta forminių plytų ir kraiginių, plokščiųjų ir lovinių čerpių. Tai galbūt rodo, kad šio rūmų korpuso fasadai buvo su puošyba, o stogas dengtas čerpėmis. Pavyko užfiksuoti keletą atskirų mūro fragmentų, pagal kurių išsidėstymą iš dalies galima spręsti apie šio pastato buvusią planinę struktūrą (1, 2 pav.). Manoma, kad „kryžminis“ korpusas smarkiai nukentėjo per 1655–1661 m. karą su Maskva, toliau nyko XVIII a., o galutinai nugriautas XIX a. pradžioje. Išlikę jo pamatai dar kartą apgriauti statant esamus rūmus XIX a. viduryje ir vėliau vykusių rekonstrukcijų metu. Antrame etape vykdyti detalieji tyrimai sklype esančio parkelio ŠR pakraštyje. Jų metu ištirtos 2 skirtingo dydžio perkasos, iš viso 22,75 m² plotas. Užfiksuotas iki 1,2–2,5 m storio XVIII–XXI a. pradžia datuojamas kultūrinis sluoksnis. Perkasoje 1 po XIX–XX a. II pusėje susiformavusiais sluoksniais fiksuotas iš dalies išlikęs XVIII a. datuotas horizontas su XVI a. II pusės–XVIII a. radiniais. Perkasoje 2 fiksuoti tik XIX a. II pusėje–XXI a. pradžioje susiformavę sluoksniai.

Tyrimų metu rasta ir inventorinta 115 radinių – XVI–XX a. buitinės keramikos šukės, XVI–XIX a. dubeninių, karnizinių, sieninių ir